

До членовете на научно жури, определено със заповед № 949 от 01.07.2020 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски”, във връзка с провеждането на публична защита за присъждане на ОНС „доктор“, по научната специалност „Гражданско и семейно право“, професионално направление 3.6 Право, ЮЗУ „Неофит Рилски“, 2020 г.

СТ А Н О В И Щ Е

от

доц. д-р Йордан Баланов, катедра „Частноправни науки“, Юридически факултет, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий, за дисертационния труд на Милен Руменов Ангелов, на тема „Ред за пътуване на дете в чужбина и последици от неспазването му“, за получаване на ОНС „Доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“ (професионално направление 3.6 Право)

1. Милен Руменов Ангелов е завършил Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2010 г. Докторант е в редовна форма на обучение, в професионално направление 3.6 Право, по докторска програма „Гражданско и семейно право“ с научен ръководител доц. д-р Ана Джумалиева към катедра „Гражданскоправни науки“ в Правно-историческия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Зачислен със Заповед № 1622/01.07.2016 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“ за редовен докторант към катедра „Гражданскоправни науки“, считано от 01.07.2016 г. до 30.06.2019 г. Тема на дисертационния му труд е „Ред за пътуване на дете в чужбина и последици от неспазването му“. Милен Ангелов през учебната 2019-2020 г. е хоноруван преподавател по Семейно и наследствено право към катедра „Гражданскоправни науки“. Съдебен помощник е в Административен съд София – област. Отчислен е с право на защита Протокол № 10/20.06.2019 г. на Факултетен съвет.

2. Представеният дисертационен труд е първото монографично и оригинално изследване в българската правна доктрина, посветено на реда за пътуване на дете в чужбина и последиците от неспазването му. Комплексният и многопластов проблем ред за пътуване на дете в чужбина и последиците от неспазването му, както и необходимостта от ефикасна правна защита на детето, чиито права са нарушени, са актуални и значими в световен мащаб. В труда умело са приложени историкоправният и сравнителноправеният методи на изследване. Извършено е проследяване на настъпилите изменения в нормативната уредба на пътуването на дете в чужбина и последиците от неспазването му, анализиране и паралелно проучване на нормативните актове от чужди правни системи и международни актове. В критичен план е разгледана достъпната съдебна практика, посветена на тези проблеми.

Дисертационният труд е в обем от 235 страници и съдържа: увод; пет глави, структурно обособени на точки и подточки; заключение, съдържащо обобщени теоретични търсения, научно-приложни резултати, направените изводи и предложенията de lege ferenda; използвана литература, състояща се от 72 заглавия на български, английски и немски език; приложения. Направени са 186 бележки под линия. Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и вътрешната нормативна уредба на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Авторефератът отразява основните научни и научно-приложни приноси. Авторът има две (2) публикации, които са по темата на дисертацията.

3. Глава първа е посветена на родителските права и задължения. Проследено е историческото развитие на родителските права и задължения и е разгледана тяхната действащата нормативна уредба. Извършено е разграничение на семейното правоотношение от гражданскоправното правоотношение. Направен е извода, че двете правоотношения отразяват, закрепват и регулират житейски отношения на две различни социални сфери на дейност. Едните се установяват в сферата на производствените отношения, а другите са свързани с отношенията по продължението на рода - раждането на деца. В режима на семейните отношения преобладава, личният характер, основан на брака и родството. Имуществените отношения в семейството са подчинени на режима на личните брачни и родствени връзки. Характеризирано е понятието „местоживеенето на детето“, неговото практическо значение и връзка при упражняването на родителските права. Анализирани са различни случаи, при които семейства или само единия родител сменят мястото или дори държавата, в която живеят. Чрез логическо тълкуване на разпоредбата на чл. 127а от СК, регулиращ съдебната намеса, се извежда правилото, че когато родителите са разделени и не постигнат съгласие за пътуване на детето в чужбина, процесуално активната роля принадлежи на титуляра на родителските права.

Авторът определя, че „местопребиваването на детето“ съответства на мястото, което изразява определена интеграция на детето в социалната и семейната среда. Като критерии се вземат предвид продължителността, редовността, условията и причините за престоя на територията на определена държава; причините за преместването на семейството в държавата; гражданството на детето; мястото и условията за обучение в училище, лингвистичните познания, както и семейните и социални отношения, поддържани от детето в посочената държава. Националната юрисдикция следва да установи обичайното местопребиваване на детето, като държи сметка за съвкупността от фактически обстоятелства, специфични за всеки конкретен случай. Отделено е внимание и на проблема за упражняване на родителски права при разделно живеене на родителите, разграничени в случаите на развод и фактическа раздяла.

В глава втора се прави характеристика на съгласието за пътуване на дете в чужбина (предпоставки, форма, елементи и действие). Приема се, когато когато двамата родители упражняват родителските права заедно и поотделно, те следва заедно да вземат решение кога детето да пътува в друга държава. Напускането на непълнолетните деца на територията на Република България изисква даването на писмено съгласие в нотариална форма на неговите родители. Обикновено това е нотариално заверена декларация като тя следва да завери единият от родителите, когато детето ще пътува с другия родител, или двамата родители, когато детето ще пътува само или с трето лице. Когато родителите не живеят заедно, те могат да постигнат съгласие относно местоживеенето на детето, упражняването на родителските права, личните отношения с него като поискат от районния съд по настоящия адрес на детето да утвърди споразумението им. Родителите биха могли в споразумението да изразят и волята си на дадено съгласие и утвърден режим на пътуване на детето зад граница с единия си родител.

Приема се, че при напускане на територията на Република България от страна на детето е необходимо съгласие и на родителя, който не упражнява родителските права, което съгласие се дава в писмена форма с нотариална заверка на подписа на родителя. При разногласие между родителите за пътуване на детето в чужбина спорът се решава по реда на чл. 127а от Семейния кодекс, а относно местоживеенето – по реда на чл. 127, ал. 2 или чл. 59 от СК. Когато съдът замества съгласието на родителя за издаване на задграничен паспорт и пътуване на дете в чужбина се изисква съществуване на конкретно защитен интерес на детето при пътуването му извън страната. Разрешението

за това може да бъде дадено за определен период от време, в определена държава или в държави, чийто кръг е определяем или за неограничен брой пътувания през определен период от време, но също до определени държави. Съдът подлага на преценка причината за искането, като при липса на данни за съществуващ конкретен и реален риск за детето, той определя параметрите на разрешението – „заместващото съгласие“.

Разгледано е и действието на даденото съгласие през призмата на правото на свободно придвижване на лицата и ЗБЛД. Подчертано е, че децата като български граждани имат право на документ за самоличност, като този документ след навършване на четиринадесет годишна възраст е лична карта, а преди това би могъл да бъде международен паспорт. При анализа на възможността детето да пътува в чужбина са направени две основни разграничения във вида и целта на пътуването имащи отношение към правното действие на даденото съгласие. В първата хипотеза са разгледани конкретни пътувания на детето, определени като такива от „личен характер“, свързани с образованието на детето, свързани със спортни негови прояви, екскурзия или почивка. Във втората хипотеза е налице необходимост дете да последва родителя, при когото живее след развод или фактическа раздяла, но при преместването му в друга държава. Във втория случай има трайно установяване на детето и родителя му в друга държава, което предполага създаване на предпоставка за нарушаване връзката на детето с другия му родител. Аргументирана е тезата, че правото да се даде съгласие за пътуване на дете в чужбина е предоставено във възможност на всеки един родител, без да е необходимо да се изяснява родителите в какви отношения се намират – брак, разделени, фактическо съжителство. Направен е изводът, че родителят, комуто са възложени за упражняване родителските права, не може да вземе самостоятелно решението както да се издаде задграничен паспорт на детето, така и за извършване на пътуване в чужбина.

Разгледани са процедурата и предпоставките, които следва да са налице, за да може малолетното или непълнолетно дете свободно да напусне пределите на държавта. Изведени са няколко основни положения при възможностите дете да пътува зад граница. На първо място законодателя е въвел изискването детето да бъде представявано и от двамата си родители. Това взаимно представителство е необходимо от подаването на заявление за паспорт до момента в който следва да се представи декларацията за съгласие пред гранична полиция за пътуване на детето. Аналогична е процедурата по даване на съгласие за пътуване на детето в чужбина. ЗБЛД въвежда изискването да представяне на декларация за съгласие, когато детето не пътува с един или с двамата си родители. Законодателя е ограничил възможностите на третите лица да извеждат детето зад граница без съгласието на родителите му. При условие, че детето пътува с единия си родител непътуващият родител трябва да подпише писмена декларация, че е съгласен/а детето да пътува само с другия си родител в чужбина. Декларацията-съгласие би могла да бъде изготвена от всеки един предоставящ подобен род съгласие. Също така би могло да се използва примерната бланка на МВР или тази декларация за съгласие да бъде изготвена от нотариус. Открити са и случаите, при които не се изисква представянето на декларация съгласие за пътуване на детето.

Глава трета е посветена на решаването на спора при липса на съгласие за пътуване на дете в чужбина. Основно е разгледана и анализирана съдебната процедура по предоставяне на заместващо съгласие за пътуване по реда на чл. 127а СК. Приема се, че при разногласия между родителите по въпроси свързани с пътуване на детето в чужбина и най-вече с оглед въведеното изискване на чл. 76, т. 9 от ЗБЛД за наличието на декларация за съгласие, се налага принципа това заместващо съгласие да се търси от съда.

В случаите, когато не може да се постигне съгласие между родителите, родителят, който е съгласен с пътуването и по чиято инициатива то е иницирано, има право да поиска съдебна намеса. Интересът на детето се счита за водещ критерий за съдебната намеса в отношенията родители-деца. Съществен елемент, подлежащ на изследване от съда е необходимостта от пътуването, или т.н. „конкретна нужда“ на детето. Съдът изследва причините и необходимостта то да пътува зад граница. Като част от процедурата по отправяне на искане до съда за разрешение детето да бъде изведено зад граница е и задължителния елемент от производството, въведен от чл. 138 от СК, който определя, че в тези производства детето следва да бъде изслушано при спазване условията на чл. 15 от ЗЗДет. Изслушването на детето е изискване и на всички международни актове по правата на детето: чл. 12 КПД, чл. 11, т. 2 от Регламент 2201/2003, чл. 13, § 2 от Хагската конвенция за гражданските аспекти на международно отвлечане на деца. Съдът, произнесъл се по спора с решение, замества липсващото съгласие на ответната страна в конкретния процес. Този вид съдебни производства имат характер на спорна администрация на граждански отношения.

Глава четвърта акцентира върху защитата на интересите на детето и на другия родител при неспазване на реда за пътуване на детето в чужбина. Представен е механизмът за такава защита, който може да се осъществява по няколко начина като: процедура по издаване на паспорт, налагане на принудителна административна мярка – забрана за напускане на страната, контрол, който се прилага от граничните власти по отношение наличието на декларация съгласие за пътуване и съдебна процедура по искане на заместващо съгласие.

Авторът приема, че когато е налице съществено разногласие между родителите по въпроса свързан с пътуване на детето и единия родител изрично е изразил несъгласието си детето да пътува в чужбина и като резултат е наложена принудителна административна мярка по чл. 76, т. 9 от ЗБЛД – забрана за напускане на страната, то тази административна мярка би могла да бъде преодоляна чрез провеждане на съдебно (гражданско) производство по искане за предоставяне на „заместващо съгласие“ по реда на чл. 127а от СК. В тази глава е разгледано и съдебното производство по реда на чл. 126 от СК за връщане на дете в обичайното му местоживееене. Направен е изводът, че от връзката между чл. 126, ал. 2 СК и чл. 124, чл. 125 и чл. 126, ал. 1 СК следва, че административният ред за изземване на дете се прилага не само в тясната хипотеза, когато то се е отклонило или е било отклонено от местоживееенето си, но и в тези случаи, при които местоживееенето е запазено, но е нарушено изискването детето да живее с родителите си или с единия от тях.

Авторът анализира иска по реда на чл. 127 от СК за предоставяне на родителски права, както и реда за предаване и връщане на детето. Разгледано е постигането на споразумение между родителите чрез провеждане на процедура по медиация. Счита се, че когато постигнатото споразумение е представено на съда в писмена форма и има нотариална заверка на подписите на споразумелите се, с утвърждаването на споразумението от съда се постига ефекта на съдебната спогодба. Правните последици, които влече след себе си решението по молба по реда на чл. 127 от СК, са идентични с тези при утвърждаване на споразумение между съпрузи при развод по взаимно съгласие по реда на чл. 51, ал. 1 от СК.

Поставен е въпросът за принудителното връщане на дете от чужда държава. Представени са способите, предвидени в ГПК като изпълнително производство, посредством които може да се търси защита на неизпълнено решение за връщане на дете. Акцентът е поставен върху специалния изпълнителен способ – изпълнение на задължение за предаване на дете, намерил израз в чл. 528 и чл. 529 от ГПК.

Глава пета е посветена на основните правни средства за защита на неправомерно извеждане на дете в чужбина съгласно правото на ЕС. Поставен е проблема за предотвратяване неправомерното извеждане на дете в чужбина. Разгледани са значението и действието на различни международни актове за предотвратяване на неправомерното извеждане на дете в чужбина. Докторантът характеризира приложимите принудителни способности за изземване на детето, когато е изведено извън пределите на Република България. В това отношение той разглежда приложението на Регламент (ЕС) на Съвета №2201/2003 относно подсъдността, признаването и изпълнението на съдебни решения по семейни дела. Акцентът е поставен върху компетентният съд за разглеждане на молбата за връщане на детето и производството пред компетентния съд на държавата-членка на ЕС.

Разгледани са и различните способности за връщане на детето, съгласно КМЧП, когато се касае за държави извън ЕС. Характеризирана е защитата съгласно Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 1980 г., както и защитата предоставяна от други международни актове. Не на последно място са представени приложението на медиацията по въпроси свързани със защитата на детето и европейският опит в областта на семейната медиация при неправомерно извеждане на дете.

4. Изследването без съмнение показва задълбочените проучвания на докторанта по избраната тема и се отличава с оригиналност на направените анализи и изводи. Изборът на тема е удачен, доколкото въпросите, свързани с реда за пътуване на дете в чужбина и последиците от неспазването му, са от съществено значение за нормативното им регулиране, теоретичните изследвания и съдебната практика. Като положителна характеристика на представеното изследване могат да се изтъкнат няколко критерия. Налице е ясен изказ в стилово отношение. Текстът се чете лесно, бързо се възприема представената информация и се улеснява разбирането на изложените тези. Намирам за удачен подход прилагането на историческия и сравнителноправния метод на изследване.

Представената информация в изложението не е поднесена самоцелно, а формулираните аргументи подкрепят изводите, направени по отношение на действащата уредба. Подложени са на обоснована критика цитираните доктринални становища и съдебна практика. Изследването има теоретична и практическа стойност, които две насоки авторът удачно е съчетал в работата си. В него се наблюдава стремежа на изследователя коректно да борави с цитираната литература, да представя и обобщава различните схващания в правната теория. В тази връзка с оглед подобряване на действащата нормативна уредба са формулирани и аргументирани отделни предложения *de lege ferenda*. Това е несъмнено доказателство, че настоящият дисертационен труд съдържа научни резултати, представляващи оригинален принос в правната наука. Изложените от докторанта становища са обосновани с аргументи, които той счита за определящи, което придава високо качество на нейното изследване. Работата показва, че авторът притежава задълбочени теоретични познания в изследваната от него материя и способност за самостоятелно научно изследване. Поради това намирам представената разработка за актуално и полезно изследване с несъмнени научни приноси.

5. Приносите на дисертационния труд могат да бъдат очертани по следния начин.

Теоретични приноси:

-Изследването разкрива основните положения в националното ни законодателство, касаещи условията при които дете може да пътува с родителя си без

това да води до злоупотреба с право. Те са съпоставени с процедурите, прилагани при защита правата и интереса на детето в европейските законодателства.

-Подробен анализ на реда за получаване на разрешение за пътуване на дете от родител. Извеждане на практическата и житейска значимост на описаната процедура. Очертаната връзка на описаната процедура с искането и представянето на съгласие за пътуването на детето в чужбина. Разглеждането на механизма за получаване на заместващо съгласие и целенасоченото информиране на всеки, желаещ да предприеме подобно пътуване с детето си да го направи по начин, по който е предвиден от законодателството.

-Изводът за необходимостта от мерки за минимизиране на възможността родител да злоупотреби с правата си и неправомерно да изведе своето дете, лишавайки го както от познатата му среда, така и от контакта му с другия родител.

-Вместо използваният в европейското право термин за случаи като „отвлечане на дете“ – „Child abduction“, в изследването е използван по-подходящия за цивилистиката термин като „неправомерно извеждане“.

-Акцентът в изследването върху начините, при които лишения от детето си родител би могъл да процедира, за да стартира процедура по връщане на детето в обичайното му местоживеене.

Предложения *de lege ferenda*

Въз основа на извършеното изследване аргументирано се предлага, както следва:

- с оглед случаите на изведени деца в чужбина от единия родител, в текста на чл. 126, ал. 2 от СК да бъдат добавени думите „неправомерно изведено или задържано в чужбина“. Текстът на разпоредбата касае изработения механизъм в българското законодателство за връщане на такива неправомерно изведени или задържани в чужбина деца. Разпоредбата на чл. 126, ал. 2 изр. първо от СК да гласи следното: „Когато детето се отклони, бъде отклонено от местоживеенето си или е неправомерно изведено или задържано в чужбина, районният съд по настоящия адрес на родителя по негово искане постановява връщане на детето, след като го изслуша.“

-в българското законодателство да се разработи реално действащ административноправен механизъм за предоставяне на защита на неправомерно изведени или задържани деца. Водещите европейски законодателства отдавна имат въведени подобни механизми. Тези механизми са от една страна с фокус максимално насочен към защита интересите на детето, а от друга осигуряват своевременна защита, която в подобен род случаи е изключително необходима. Никои няма интерес такива производства да се развиват продължителен период от време, най-малко това е в интерес на детето. Последното е във връзка с посочването на механизма посочен от законодателя в чл. 126, ал. 2 изр. последно СК, където е предвидено „административен ред“ за връщане на детето. Счита се, че това е прекалено общо понятие и е предпоставка за забавяне на процедурата по връщане на детето. Следва да бъде посочено, че връщането на детето се изпълнява от конкретна административна структура, дали това ще е Държавна агенция за закрила на детето, дали МВР, Министерство на външните работи или друга структура, за да е ясно към кого следва да бъде насочено административното производство, както и от кого следва да се търси резултат от изпълнението. По този начин, чрез централизиране на процедурата по връщане на детето в един административен орган ще се постигне го-голяма ефективност и бързина при реализацията на процеса.

-законодателят не е предвидил волята на детето да се взима предвид при принудително изпълнението на връщането по реда на чл. 528, ал. 5 ГПК, макар, че в

много европейски законодателства е предвидено, при достатъчно физическо и ментално развитие на детето то да бъде изслушвано преди предприемане на принудителните способности. Поради това следва законът да предвиди възможност детето да изкаже своето мнение преди провеждане на принудителното изпълнение. Може да се приложи принципа залегнал при производствата по чл. 126 и чл. 127 от СК и прогласен от чл. 15, ал. 1 от ЗЗДет, където е предвидено, че детето бива изслушвано в производството с оглед защита на „най-добрият му интерес“.

- да се изработи механизъм за стриктен контрол над това къде заминава родителя с детето, както и от там отправя ли се към друга дестинация, за да се избегне злоупотребата с право и да се стигне до „международно отвлечение на дете“. Счита се, че в съвременния свят това е напълно възможно, още повече, че България е част от ЕС, НАТО и държава работеща в сътрудничество и правна помощ с много други страни. Децата са особена уязвима група от обществото и всички действия, които се предприемат са в посока на защита на интереса им.

6. Към труда могат да бъдат направени някои препоръки и критични бележки.

-§1. от Глава първа, озаглавен „По-важни термини, които са използвани в дисертационния труд“, да бъде изведен пред тази глава;

-Не трябва да се изписват пълните текстове на отделни членове и алинеи от нормативните актове (например, чл. 127а СК, на стр. 104) в основния текст на дисертацията. Достатъчно е да се посочи съответния член от даден НА.

-Цитираната съдебна практика (описанието на казуса) да бъде изведена под линия на основния текст, а не да бъде в самото изложение (например, на с. 91 и с. 92);

-На отделни места в дисертационния труд се наблюдава „надделяване“ на неюридическия език като използване на житейски употребими изрази за сметка на правната терминология и анализа (например, „плод на тяхно общо решение“-с. 61; „емоцията, която не винаги е най-добрият съветник“-с. 88)

7. Заключение

Представеният за обсъждане от докторант Милен Руменов Ангелов дисертационен труд определено съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане. Работата показва, че докторантът притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по гражданско и семейно право, и въпреки направените бележки, притежава качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното давам своята положителна оценка за проведеното изследване и предлагам на членовете на научното жури да присъдят на Милен Руменов Ангелов образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Гражданско и семейно право“, професионално направление 3.6 Право.

С уважение,

изготвил становището:

01. 09. 2020 г.

.....
(доц. д-р Йордан Баланов)

